

هشتمین همایش ملی تازه‌های روانشناسی مثبت

وزارت آموزش و پرورش
اداره کل آموزش و پرورش استان هرمزگان
مدرسه آموزش و پرورش شهرستان میناب دانشگاه هرمزگان

اسفندماه ۱۴۰۰ - بندرعباس

کارکرد فضیلت صبر و تاثیر آن در کنترل استرس رزمندگان هشت سال دفاع مقدس

سعید کرابی^{*۱}

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد رادیو دانشگاه صدا و سیما

* saeidkrb@gmail.com

چکیده

صبر از جمله فضیلت‌های اخلاقی محسوب می‌شود و امام خمینی (ره) در فصلی از کتاب چهل حدیث پیرامون این فضیلت این گونه می‌گوید: "صبر نتیجه حریت از قید نفس است، بنابراین با توجه به این که جهاد اکبر، جهاد نفس است، این مقام مقدمه ایست برای جهاد اصغر یعنی دفاع و جهاد در مقابل با دشمن. در این پژوهش برآنیم که موارد صبر را تبیین کنیم و ارتباط این فضیلت را با برخی فضیلت‌های دیگر بررسی کنیم و در لا به لای هر مفهوم تاثیر این فضیلت را در روان انسان‌هایی که در سال‌های جنگ تحمیلی به سر می‌بردند واکاوی کنیم. روش پژوهش با استفاده از اطلاعات کتابخانه‌ای و استفاده از قرآن احادیث و می‌باشد. با توجه به این پژوهش در میابیم که یکی از ارکان ایمان، صبر است. صبر مقام‌ها و درجات مختلفی دارد. تاثیر درجات را می‌توان در احوال مردمی که در جنگ به سر می‌برند و در مصیبت قرار دارند بررسی کرد. از بررسی ایمان قوی مردم دخیل در بطن جنگ در میابیم که فضیلت صبر ارتباط مستقیمی با شهادت طلبی دارد.

واژگان کلیدی: صبر، جنگ، استرس

۱- مقدمه

صبر از جمله مفاهیم بنیادی قرآنی مهمی است که ارتباط تنگاتنگی با حوزه تعلیم و تربیت و حتی روان‌شناسی دارد. در قرآن کریم، تعداد ۹۳ آیه به موضوع صبر پرداخته است. از این رو، کثرت استفاده از این واژه‌ها و کلمات هم‌خانواده آن در قرآن کریم نشان‌دهنده اهمیت و جایگاه این مفهوم کلیدی است. البته بایستی یادآور شد که در حوزه اندیشه اسلامی، به طور سنتی مفهوم صبر در ذیل مباحث اخلاقی مطرح بوده است. صبر بر آلام جسمانی بوده که به مقتضای طبایع بشریه باعث تأثر است، یا صبر بر فراق محبوب بوده که از مقامات بزرگ محبین است، و پس از این ذکر از آن می‌شود، و الا صبر بر طاعات و معاصی و بلیات غیر آنچه ذکر شد درباره آنها، بلکه شیعیان آنها، معنی ندارد. امیرالمؤمنین علی (ع): الصبر ثلاثة، الصبر علی المصیبه والصبر علی الطاعة و الصبر علی المعصیه، صبر بر سه گونه است: صبر بر مصیبت، صبر بر طاعت و صبر در برابر معصیت (تحف العقول، ص ۱۴۶). صبر بر معصیت از اقسام صبر است که بسیار توشه راه سالک است برای این که به مقام قرب الهی برسد. چرا که مفومه ای می‌شود برای جهاد با نفس. که از آن با عنوان جهاد اکبر یاد می‌شود. و اما انسانی که به خواهش‌های نفسانی پاسخ نمی‌دهد، در کارزار جهاد اصغر نیز پیروز است. بنابراین درجه سوم از صبر، صبر در معصیت است که انسان در جهاد با نفس و جنود ابلیس خودداری و صبر کند، و به واسطه پافشاری و مصابرت، بر آنها غلبه کند. و از برای این درجه، مقامات و حقایق و رقایق بسیار است، و در هر درجه صبر در این مقام مشکلتر و دقیقتر از صبر در طاعات است؛ بلکه اگر کسی از این ورطه گذشت، صبر در طاعات برای او سهل و آسان شود. پس مهمتر از هر چیز از برای سالک الی الله، صبر در معصیت است. صبر بر معصیت مقدمه ایست برای صبر بر مصیبت که از درجات دیگر مقام صبر می‌باشد. اگر سالک در مقام صبر بر معصیت از امتحان‌های الهی سربلند بیرون آید؛ آنگاه در مصیبت‌های وارده و مصیبت‌های بیرونی صابر است. جنگ از عوامل بیرونی برای هر کشور و هر حکومتیست که بسیار تاثیر در روان رنجوری انسانها دارد. و حیات درونی انسان‌ها را چه آن‌هایی که در خط مقدم جبهه هستند و چه آن‌هایی که به صورت مستقیم در ارتباط با جنگ نبوده‌اند، دستخوش تغییر می‌دهد.

هشتمین همایش ملی تازه‌های روانشناسی مثبت

وزارت آموزش و پرورش
اداره کل آموزش و پرورش استان هرمزگان
مدیریت آموزش و پرورش شهرستان میناب دانشگاه هرمزگان

اسفندماه ۱۴۰۰ - بندرعباس

۲- روش

روش پژوهش با استفاده از اطلاعات کتابخانه ای می باشد. در این روش از مقالات و سخنرانی ها استفاده کرده ایم. اطلاعات را با توجه به موضوع بحث تطبیق داده ایم.

۲-۱. مطالعه‌ی کتابخانه‌ای (اسنادی)

پژوهش اسنادی به پژوهشی اطلاق می‌شود که بر شواهد به دست آمده از مطالعه‌ی اسناد؛ مانند آرشیوها با آمار رسمی دلالت دارد (مجیدفر، ۱۳۸۲:۹۶). در این روش منابع اصلی مورد استفاده عبارتند از؛ کتب و مدارک منثور و منظومی که از دوره‌های گذشته به جای مانده‌اند. امروزه با ظهور تکنولوژی‌های مدرن؛ اسلاید، فیلم و سایر فناوری‌های ضبط وقایع تاریخی نیز در پژوهش اسنادی مورد استفاده قرار می‌گیرند.

۳- یافته‌ها

۳-۱. مراتب صبر

بر ما است که بطور اجمال این مراتب را که در این عبارت است، شرح کنیم: «أما صبر لله»، از مقامات نازله سالکین است که از خود و آمال نفسانیّه منسلخ شدند، و مهاجرت الی الله کردند. پس در این انسلخ هر چه بکنند، برای حق است؛ نه برای خود. و مادامی که انسان در جلباب نفسانیت و حجاب خودی است، تمام حرکات و سکنات و مناسک و عباداتش برای خود است؛ حق تعالی و توحید و اطاعت او را هم برای خود می‌خواهد. و مادامی که انسان در بیت نفس است و قدمش قدم سیر به باطن خود است، مهاجر الی الله نیست، و مسافر و سالک نیست؛ مانند سیر در بلد می‌ماند که هر چه از گوشه‌بلد به گوشه‌دیگر سیر شود، سفر محقق نشود. پس تا خروج از بیت نفس و بیرون رفتن از انانیت نباشد، سفر الی الله و هجرت به سوی او محقق نشود، و پیش اهل معرفت، تمام ریاضاتش ریاضت باطل است. و چون خروج از بیت محقق شد، سالک شود، و صبر در این مقام صبر لله است. و اما صبر بالله را دو مقام است: یکی برای سالک ثابت است، و یکی برای اهل صلح بعد المَحْو. در این جا مراد مقام اول است، و آن عبارت از آن است که سالک پس از خروج از بیت و هجرت الی الله مشاهده کند که تمام حرکات و سکناتش به حول و قوه‌خدا است، و خودش دخالت در چیزی ندارد، پس صبر خود را چون هر چیز خود، بالله داند. و این غیر از اعتقاد یا برهان است، بلکه مشاهده به عیان است؛ زیرا که اعتقاد و برهان راجع به اهل حجاب است. و اما مقام دوم که راجع به اهل صلح است؛ آن پس از آن است که طی مقامات سلوک شد، و منتهی به فناء کلی و محو مطلق گردید، پس به عنایت حق تعالی ارجاع به مملکت خودش کردند برای دستگیری از افتادگان. در این مقام، وجود او و شؤون وجودیه او حقانی شده، و تمام حرکات و سکناتش در این مقام بالله است؛ یعنی به وجود حقانی است. پس او در این مقام عین الله و اذن الله و ید الله است علی عین الله و اذن الله و ید الله. اما صبر علی الله و آن پس از تمکین این مقام است؛ یعنی مقام صبر بالله به معنی اولش. پس سالک چون خود را از مطلق تصرفات بری و عاری دید، و تمام واردات را از حق تعالی دید و متصرفی در خود و عالم جز او ندید، پس صبر او صبر علی الله شود؛ بلکه تمام بلیات و مصیبات را جلوه‌های اسماء و صفات ببیند. و همان طور که اهل حجاب بر بلیات صبر کنند، اینان بر خدا و شؤون اسمائیه یا ذاتیه او صبر کنند.

و اما صبر فی الله؛ پس آن از برای اهل حضور است که مشاهده جمال اسمائی کردند پس در آن مشاهدات و جلوات هر چه صبر کنند و دل را از استهلاک و اضمحلال نگه‌دارند، صبر فی الله است.

هشتمین همایش ملی تازه‌های روانشناسی مثبت

وزارت آموزش و پرورش
اداره کل آموزش و پرورش استان هرمزگان
مدرسه آموزش و پرورش شهرستان میناب دانشگاه هرمزگان

اسفندماه ۱۴۰۰ - بندرعباس

و اما صبر مع الله؛ پس آن برای مشاهدین جمال ذات است که از مقام مشاهده جمال اسمائی بیرون رفته و به مشاهده ذاتی رسیده اند. آنها هر چه در این جلوات صبر کنند و خودنگهدار شوند، صبر مع الله است. و پس از این، مقام استهلاک و فناء است که اسم و رسمی از سالک و صبر و سلوک نیست.

و اما صبر عن الله؛ پس آن صبر مشتاقین و محبوبین جمال است که پس از ارجاع آنها به مملکت خود ناچار باید صبر کنند، و از جمال جمیل برای اطاعت خود او محبوب باشند، و این اشق مراتب صبر است. و شاید یک معنی ما أُوذِيَ نَبِيٌّ مِثْلَ مَا أُوذِيَ تَهْمِينِ باشد؛ زیرا هر چه محبت و عشق زیادتر باشد، صبر بر مفارقت بیشتر است؛ چنانچه علی - علیه السلام - نیز گوید: وَهَبْنِي صَبْرْتُ عَلَى عَذَابِكَ، فَكَيْفَ أَصْبِرُ عَلَى فِرَاقِكَو چون دست کوتاه ما محبوبان از دراز کردن به شاخسار بلند مقامات اولیاء قاصر است، بیش از این زبان درازی روا نیست.

۳-۲. صبر در قرآن (سوره عصر)

شاید بتوان یکی از بهترین بیان های قرآن در رابطه با صبر را سوره عصر دانست. در این سوره، ابتدا خداوند به «زمان» سوگند یاد کرده و سپس بیان می کند که انسان در معرض خسران و نابودی است؛ مگر کسانی که از چهار اصل اساسی و بنیادی برخوردار هستند. این چهار اصل عبارت اند از: ایمان، عمل صالح، حقیقت جویی و حق گروی، و صبر. ایمان از آن رو نخستین اصل تلقی شده است که زیربنای همه فعالیت های انسان را تشکیل می دهد. به سخن دیگر، تلاش های عملی انسان از مبانی فکری و اعتقادی او سرچشمه می گیرد. اصل دوم یعنی عمل صالح میوه و ثمر درخت پر بار ایمان است. ایمان و عمل صالح هرگز تداوم نمی یابد، مگر اینکه حرکتی به سوی حقیقت یابی و حقیقت گروی صورت گیرد. بنابراین، اصل سوم توصیه به حقیقت جویی و حقیقت گروی است که قطعه فرایند حقیقت جویی و پایدار ماندن در راه آن، مسیری بس دشوار، طولانی و پر پیچ و خم است. از این رو، اصل چهارم، صبر، شکیبایی و استقامت معرفی شده است (قرائتی، ۱۳۸۳، ص ۵۸۵). آنچنان که برخی از مفسران گفته اند، «صبر» در سوره عصر معنی وسیع و گسترده ای دارد که هم صبر بر اطاعت را شامل می شود و هم صبر در برابر انگیزه های معصیت و هم صبر در برابر مصائب و حوادث ناگوار (همان).

بنابر این با توجه به این مطالب می توان دریافت صبر از جمله فضیلت های بیست که بسیار حیاتی است، حال می خواهیم مفهوم استرس در جنگ را واکاوی کنیم و ببینیم صبر تا چه اندازه در روانشناسی مثبت نگر کاربرد داشته و فضای جبهه را با فرهنگ امید بخشی معطر ساخته است.

۳-۳. استرس جنگ (CSR)

واژه استرس جنگ، مفهومی است که در زمان های مختلف با اسامی گوناگونی مطرح گردیده است. در دوران باستان، با اسامی "ترسویی و جن زدگی مورد استفاده قرار می گرفته است. واکنش های ناشی از استرس جنگ می تواند از نوع خفیف تا شدید باشد، موارد خفیف با کارآمدی سرباز تداخل جدی ندارد، اما اگر از نوع متوسط تا شدید باشد، سرباز ناکارآمد بوده و نیاز به مداخله ضروری و محسوس می باشد. گاهی اوقات از واکنش های متوسط تا شدید تحت عنوان واکنش های خیلی جدی نام برده می شود.

۳-۴. عوامل ایجاد کننده CSR

علل CSR را می توان به عوامل اولیه و ثانویه تقسیم کرد، مثل تمامی شرایط و موقعیت های استرسی حادثه ساز، عامل اولیه به صورت احساس یک تهدید خارجی وارد شده بر زندگی یک فرد، ناتوانی در کنار آمدن با تهدید و در نتیجه آن حس فزاینده ای از شکست و بی پناهی است. آشکارا در محیط های جنگی، تهدید خارجی شامل استرس جنگ و خطر نابودی شخص و یگان

هشتمین همایش ملی تازه‌های روانشناسی مثبت

وزارت آموزش و پرورش
اداره کل آموزش و پرورش استان هرمزگان
مدرسه تخصصی آموزش و پرورش شهرستان میناب دانشگاه هرمزگان

اسفندماه ۱۴۰۰ - بندرعباس

است. عوامل ثانویه، آنهایی هستند که منابع شخصیتی را از بین می‌برند و به واسطه آن توانایی فرد جهت برخورد و کنار آمدن مؤثر با شرایط را تخریب می‌نمایند.

عوامل اولیه: ترس از نابودی و انهدام: تعارض و عامل اصلی نگرانی یک سرباز در میدان جنگ، بقاء در حین انجام وظایف و حفظ غرور ملی است. ترس از مرگ تنها منحصر به میدان جنگ نیست بلکه در تمامی موقعیت‌های حادثه ساز وجود دارد، اما در میدان نبرد این تهدید بسیار جدی و سخت است. ترس از مرگ طبیعی و همه روزه که به طور منطقی و گاهی غیر منطقی به وجود می‌آید، در میدان جنگ قابل اغماض نیست و به طور فزاینده‌ای توسط اکثر سربازان قبل و بعد از جنگ و به ویژه هنگامی که شرایط ناگوار باشد و استرس طولانی و شدیدی وجود داشته باشد، احساس می‌شود. در این موقعیت‌ها نمی‌توان تهدید را انکار کرده یا از آن چشم‌پوشی کرد و این تفکر درباره تهدید است که موجب استرس زیاد در جنگ می‌شود. وقتی که واقعیت بیشتر تهدید کننده شود و منابع کافی جهت برخورد با آن وجود نداشته باشد و در عین حال سرباز با فقدان حمایت‌های اجتماعی هم مواجه باشد، ارزیابی فرد از تهدید، میزان اضطراب و استرسش را بالاتر خواهد برد و سبب ایجاد احساس بی‌پناهی در وی می‌شود.

عوامل ثانویه: عوامل روانی و فیزیکی: سرباز در حال جنگ در معرض سختی‌های شدید و محرومیت‌هایی قرار دارد که او را از منابع داخلی لازم جهت کنار آمدن با عوامل اولیه CSR یعنی تهدید و احساس نابود شدن تهی می‌کنند. عوامل ثانویه ممکن است شامل کم‌آبی در محیط‌های گرم، آسیب‌های سرمای در شرایط سرد و رطوبت بالا، کار فیزیکی شدید، کمبود خواب، کمبود غذای موردنیاز، کمبود ارتباطات و حمایت از سوی افراد محبوب و مسائلی از این دست باشند. همگی این‌ها منابع درونی سرباز جهت تحمل و کنار آمدن با شرایط را بیش از پیش تهی می‌کنند.

- **عوامل حمایتی: فرماندهی و انسجام یگانی:** حمایت‌های اجتماعی به تعدیل‌کننده‌های موقعیت استرس‌زا مشهور هستند. عملکرد این حمایت می‌تواند هم منجر به کاهش شدت یک تهدید احتمالی و هم منجر به ارتقای کارایی فردی در برخورد با تهدید شود. سیستم حمایتی می‌تواند علائم ناشی از استرس جنگی را به عنوان مسائلی طبیعی در این‌گونه موقعیت‌ها معرفی نماید و جلوی برچسب زدن به فرد نظامی را به عنوان یک بیمار روانی بگیرد. به علاوه این حمایت‌ها می‌توانند به تشویق همکاری و واکنش‌های مناسب در گروه نیز کمک کنند. در جنگ، شبکه حمایت‌های اجتماعی دارای اهمیت حیاتی هستند، این شبکه که خود را در سطح بالا انسجام یگانی: و اعتماد به فرماندهی مؤثر نشان می‌دهد، حسی از رضایت مندی و امیدواری به نجات را به وجود می‌آورد. موقعیت‌های جنگی به گونه‌ای هستند که در آن‌ها معمولاً یک سرباز قادر نیست که به تنهایی نجات و رهایی یابد و برای داشتن احساس امنیت، او احساس نیاز به دل‌بستگی به فرماندهان و هم‌زمان خود می‌نماید و تا وقتی که او به این موضوع اعتقاد داشته باشد که فرمانده و یگان او را به سوی نجات رهنمون می‌کنند در وابستگی خود احساس امنیت خواهد کرد. وقتی این اعتقاد و اطمینان با شکست مواجه شود، سرباز وابسته، احساس اضطراب بیشتری خواهد داشت و با بی‌پناهی و ناامیدی واکنش نشان خواهد داد.

هشتمین همایش ملی تازه‌های روانشناسی مثبت

وزارت آموزش و پرورش
اداره کل آموزش و پرورش استان هرمزگان
معاونت آموزش و پرورش شهرستان میناب دانشگاه هرمزگان

اسفندماه ۱۴۰۰ - بندرعباس

۴- بحث و نتیجه‌گیری

درمان در مرحله پیش از آسیب مقرون به صرفه‌ترین درمان، از نظر حجم جمعیت در گیر و منابع لازم، درمان غیر مستقیم و پیشگیرانه است، هدف برنامه پیشگیری در بهترین حالت، به حداقل رساندن تلفات نیروی انسانی و خارج شدن از صحنه نبرد است که به دلیل استرس جنگی به وجود می‌آید. اما در این مقاله هدف، کاهش مساله روانی آسیب‌زا ناشی از جنگ است. حال با توجه به معنا و کارکرد صبر، متوجه شدیم که یکی از کارکردهای صبر، تقویت انسان در هنگام بروز مشکل یا مصیبت است. این معنا باعث می‌شود که اراده انسان در هنگام وظیفه، که اینجا حفظ نیرو و قوای جسمانی برای جهاد است از دست نرود. بلکه به دلیل صبر در مصیبت‌های اراده‌دوچندان می‌شود. در اینجا به نتایج صبر (با توجه به سخنان امام خمینی) می‌پردازیم؛

۴-۱. صبر کلید سعادت و منشأ نجات

بدان که از برای صبر نتایج بسیار است، که از جمله آنها ارتیاض و تربیت نفس است. اگر انسان مدتی در پیش آمدهای ناگوار و بلیات روزگار و در مشقت عبادات و مناسک و تلخی ترک لذات نفسانیه، به واسطه فرمان حضرت ولی‌النعیم، صبر کند و تحمل مشاق را اگر چه سخت و ناگوار باشد بنماید، کم کم نفس عادت می‌کند و مرتاض می‌شود و از چموشی بیرون می‌آید و سختی تحمل مشاق بر آن آسان می‌شود، و از برای نفس ملکه‌راسخه نوریه پیدا می‌شود که به واسطه آن از مقام صبر ترقی می‌کند و به مقامات عالی‌دیگر نایل می‌شود. بلکه صبر در معاصی منشأ تقوای نفس شود، و صبر در طاعات منشأ انس به حق گردد، و صبر در بلیات منشأ رضا به قضای الهی شود. و اینها از مقامات بزرگ اهل ایمان، بلکه اهل عرفان است. و در احادیث شریفه اهل بیت عصمت [ستایش] بلیغ از صبر گردیده؛ چنانچه در کافی شریف سند به حضرت صادق سلام الله علیه، رساند: فرمود: «صبر نسبت به ایمان به مثابه سر است نسبت به بدن. پس وقتی رفت سر، جسد برود؛ و همین طور وقتی که صبر رفت، ایمان برود.» با توجه به مساله ایمان و اهمیت صبر در ایمان در میابیم که برای حفظ ایمان، بردباری و صبر بسیار مهم است؛ با توجه به این که ایمان به خدا و معاد باعث می‌شود که ترس در میدان‌های نبرد کم شود و حتی استقبال به سمت جبهه‌های مقاومت بی سابقه باشد (به دلیل روحیه شهادت طلبی) از راه‌های کنترل استرس و پیشگیری آن در شرایط جنگ تمرین صبر در مصیبت هاست.

۴-۲. لزوم استقامت در جهاد

ملتی که بخواهد شرافت خودش را حفظ کند؛ اسلام را که مبدأ همه شرافتهاست بخواهد حفظ کند؛ این ملت باید علاوه بر جهاد استقامت در جهاد داشته باشد. استقامت معنایش این است که اگر گرفتارهایی پیدا شد در جهاد؛ اگر در جنگ‌هایی که پیش می‌آید برای یک ملتی که می‌خوند شرافتمند باشد؛ می‌خواهد اسلام را و نهضت اسلامی را به ثمر برساند؛ از مشکلات هراس نداشته باشد، در مشکلات دستی نکند. این امر خداست. خدای تبارک و تعالی، که دفاع را بر همه ملت و بر همه مسلمین واجب کرده است، و ما هم الان در آن امر واقع شده ایم که دفاع می‌کنیم از شرافت خودمان. دفاع می‌کنیم از اسلام عزیز. همان که امر فرموده است که دفاع کنید. به همه ملت‌ها امر فرموده است که پایدار باشید، استقامت کنید. رسول اکرم در عین حالی که بالاترین موجود بود در استقامت و حضرت امیر - سلام الله علیه - در روایتی وارد شده است که: ما در جنگ‌ها هر وقت که فشار بر ایمان می‌آمد به رسول خدا پناه می‌بردیم در عین حال خدای تبارک و تعالی فرماید که استقامت کنید، امر می‌کند که پایدار باش! تلغزاند تو را چیزی. آنجایی که می‌رسد به اینکه تو و امت، پایدار باشید، پیغمبر می‌فرماید که: «من به واسطه این آیه پیر شدم» برای اینکه استقامت، مشکل است و من گرچه توانم استقامت کنم و افرادی هم می‌توانند، ولی همه ملت اطمینان نیست که بتواند مستقل باشد، مستقیم باشد، استقامت در امر از خود امر مشکلتر است. چه بسا پیروزی‌هایی که برای یک ملتی پیش می‌آید برای اینکه استقامت در آن امر که موجود شده است ندارند، سستی می‌کنند، آن پیروزی از دست شان می‌رود.

هشتمین همایش ملی تازه‌های روانشناسی مثبت

وزارت آموزش و پرورش
اداره کل آموزش و پرورش استان هرمزگان
معاونت آموزش و پرورش شهرستان میناب دانشگاه هرمزگان

اسفندماه ۱۴۰۰ - بندرعباس

۳-۴. ابتلای اولیا به مشکلات

شما هیچ، از هیچ قدرتی نترسید. وقتی خدا با شماست، همه چیز با شماست. شما خدا را دارید ولو اینکه پشتوانه از شرق و غرب ندارید. و این افتخار شماست، افتخار اسلام است که نه به شرق متوجه باشد و نه به غرب متوجه باشد، صراط مستقیم باشد. راه، راه خداست. در راه خدا نه شهادت و نه نقص عضو و نه گرفتاری هیچ یک از اینها اشکال ندارد. این چیزی بوده است که اولیای خدا از اولی که خلقت تحقق پیدا کرده است، انبیای عظام در طول تاریخ مبتلا به آن بودند و نترسیدند و جلو رفتند و شما امروز قدرتمندانی هستید که در دنیا آواز شما پیچیده است. الان همه از شما باک دارند و شما از هیچ کس باک ندارید.

۴-۴. تناسب بین پیروزی و سختیها

هر مقدار که عظمت داشته باشد مقصود و ایدۀ انسان، به همان مقدار باید تحمل زحمت بکند. ما باز درست نمی توانیم ادراک کنیم که حجم این پیروزی چقدر است. دنیا بعد ادراک خواهد کرد که این پیروزی ملت ایران چه حجمی دارد. به همان حجمی که این پیروزی دارد و این مجاهدت، همان حجمی را که دارد، در ازایش مصیبتها هم باید حجمشان زیاد باشد. ما نباید متوقع باشیم که همه قدرتها را [که] دستشان را از منافعشان در اینجا و آن شاءالله، در منطقه کوتاه کردیم و متوقع این باشیم که که هیچ صدمه ای به ما وارد نمی شود. ما نباید متوقع باشیم که با اینهمه پیروزی، ما همینطور سالم خواهیم ماند. ما همینطور روزمره، همانطوری که سابق بوده، حالا هم باید باشیم. تکلیف همه روحانیون، چه خطبایی که منبر تشریف می برند، یا ائمه جمعه و جماعت و هرکس که با مردم سروکار دارد و با آنها صحبت می کند، این است که وضعیت قیام حضرت سیدالشهدا را به مردم درست بفهمانند که قیام برای چی بود، چه بود و با چه عده ای قیام شد و با تحمل چه مصیبتی آن قیام به آخر رسید - که به آخر نخواهد رسید.

۴-۵. شکست ناپذیری مؤمن

شما که استناد دارید به ذات مقدس حق تعالی، شما که روحانی هستید، شما که قلبتان با ماوراءالطبیعه است، این عالم شکست ندارد؛ عالم چیزی نیست؛ کسی که رابطه با خدا دارد شکست ندارد؛ شکست مال کسی است که آمالش دنیا باشد. اگر آمال دنیا باشد، شکست است؛ اگر آمال غیب و ماورای غیب باشد، شکست ندارد. شکست مال بیچاره هاست؛ شکست مال کسانی است که معتمد به شیطانند و ذخایر دنیا قلبشان را فرا گرفته است. اگر یک جایی به ضرر شما تمام شد، قلبتان محکم باشد؛ تا آخرین فردتان بایستید. گمان نکنید این آدم شکست خورد، تمام شد؛ تو هم یک موحدی، تو هم یک مسلمی، تو متصل به خداوندی؛ خدا شکست نمی خورد: **وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ**.
اگر به نفع تمام شد، دست و پای خود را گم نکنید؛ محکم باشید. نه در آن طرف فرع داشته باشید، و نه در این طرف زیاده روی داشته باشید.

۴-۶. تأییدات الهی در سایه استقامت

قوی باشید، برومند باشید و از هیاهوی دنیا هیچ وقت به خودتان هراس راه ندهید. این مسائل در صدر اسلام هم بوده است. این هیاهوها و بساطی که مخالفین اسلام در صدر اسلام راه می انداختند در زمان خود پیغمبر اکرم و بعدها همیشه بوده است، لکن خداوند امر فرموده است که ما مستقیم باشیم، استقامت کنیم. و اگر چنانچه استقامت کنیم مؤید به تأییدات الهی هستیم، و شما چون پشتوانه تان خدای تبارک و تعالی است از هیچ چیز باک ندارید. دیگران اند که پشتوانه شان شیطان است و با دست شیطان حرکت می کنند. شما که با قدرت الهی دارید حرکت می کنید قدرتمندید.

۴-۷. عدم ترس و هراس از غیر خدا

هرگز شما هراسی از هیچ دشمن نکنید. کسی که خدا با اوست از هیچ قدرتی جز قدرت او هراس ندارد. و ما همه چیزمان از اوست و همه چیزمان برای او باید باشد و در راه او باشد، و خودمان، جانمان، مالمان، اولادمان، فرزندانمان هرچه داریم از اوست و در راه اوست، و بنابراین هیچ هراسی ما نداریم. هرچه بشود پیروزی با ماست. مادامی که شما این ایده را دارید که برای خدا خدمت بکنید در عبادت هستید و پیروزید، و دشمن شما شکست خورده است و نابود خواهد شد.

۴-۸. دوری از نومیدی و دلسردی

همه باید کمک بکنند و ان شاءالله ، می کنند، الآن هم همه دارند کمک می کنند، دلسرد نشوید. کاری که برای خداست دلسردی ندارد. اگر برای دنیا یک کاری بکنید، البته وقتی دیدید دنیا خیلی تأمین نشد دلسرد می شوید، اما کسی که برای خدا کار می کند دلسرد نباید بشود، معنا ندارد دلسردی. هر چه زحمت زیادتر، ارج زیادتر. هر چه گرفتاری زیادتر، پیش خدا ارجمندتر خواهد بود.

منابع

کتاب:

- خمینی، روح الله (۱۳۹۵)، چاپ ۵۹، شرح چهل حدیث. تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- حرانی، ابو محمد (۱۳۹۳)، چاپ ۱۶ مترجم: صادق حسن زاده، تحف العقول، ناشر: آل علی (ع)
- خمینی، روح الله (۱۳۹۱)، چاپ ۳، تهذیب نفس و سیر و سلوک از دیدگاه امام خمینی (س)، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- قرائتی، محسن (۱۳۸۳)، تفسیر نور، جلد ۷، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن
- مقاله:
- شمشیری بابک، شیروانی شیرینی علی (۱۳۹۰). مفهوم صبر در قرآن و دلالت‌های فلسفی و تربیتی آن (عنوان عربی: مفهوم الصبر فی القرآن و دلالاته الفلسفیه و التربویه). تربیت اسلامی. دوره ۶، شماره ۱۳، ۷۹-۹۸.
- راه نجات امیرمحسن، دنیوی وحید، تقوا ارسیا، اکبری مرتضی، شاه میری حسن (۱۳۹۴). نقش استرس جنگ به عنوان یکی از عوامل ایجاد کننده آسیب‌های روانی. پرستار و پزشک در رزم. دوره ۳، شماره ۹، ۱۴-۵.